

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Prophetat exadiu*n* Judaeorum per Titum et Vespasianum ob occisum ab eis Christum, ea tamen ut p^{re}teraque que hic dicit, adaptare sibi possit Iudei qui erant tempore Isaiae, haoque ab eo audiebant. Secundo, vers. 8, causam reuidi assignat, scilicet peccata populi, et principum stuporem ac fraudem. Tertio, vers. 16, ciliam dat exadiu*n* causam, sollicit procacem et superbum ornatum feminarum, quas proinde decalvavat, ac fonsibus et ciliis vestendas pradixit.*

1. Ecce enim Dominator Dominus exercituum auferet a Jerusalem, et a Iuda validum et fortē, omne robur panis, et omne robur aquæ; 2. fortē et virum bellatorem, judicem, et prophetam, et arcuolum, et senem; 3. Principem super quinquaginta, et honorabilem vultu, et consiliarium, et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici. 4. Et dabo pueros principes eorum, et effeminate dominabuntur eis. 5. Et irruet populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum : tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem. 6. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui : Vestimentum tibi est, princeps esto noster; ruina autem haec sub manu tua. 7. Respondebit in die illa, dicens : Non sum medius, et in domo mea non est panis, neque vestimentum : nolite constitutere me principem populi. 8. Ruit enim Jerusalem, et Judas concidit ; quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocaret oculos majestatis eius. 9. Agnitio vultus eorum respondit eis : et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec abscondebunt : va anima eorum ! quoniam redditum sunt eis mala. 10. Dicte justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. 11. Ve impio et malum ! retributio enim manuum ejus fiet ei. 12. Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatae sunt eis. Popule meus, quite beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. 13. Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos. 14. Dominus ad iudicium venit cum senibus populi sui, et principibus ejus : vos enim depasti estis vineam, et rapina pauperis in domo vestra. 15. Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolis, dicit Dominus Deus exercitum ? 16. Et dixit Dominus : Pro eo quod elevata sunt filie Sion, et ambulaverunt extento collo, et nitibus oculorum ibant, et plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant. 17. Decalvabit Dominus verticem siliarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit. 18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, et lunulas, 19, et torque, et monilia, et armillas, et mitras, 20, et discriminalia, et perseclidas, et murenulas, et olfactoriola, et inaures, 21, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, 22, et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus; 23, et specula, et sindones, et vittas, et theristra. 24. Et erit pro suavi odore fector, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium. 25. Puleri rem quoque viri cui gladio cadent, et fortis cui in pralio. 26. Et mœrabitur auge lugubrī portæ ejus, et desolata in terra sedebit.

1. ECCE ENIM (1). — Vox « enim » significat, haec quiescat a Christo, eumque non vexetis, nec occidatis : sed scio vos contrarium facturos, Christus.

(1) In hoc capite idem argumentum ac in precedentibus, Propheta prosequitur, scilicet depingit imminentem a Deo vindictam.

Primo, populi diminutionem ex rerum ad vitam perti-

quentem penuria, vers. 1; secundo, imperii decrementum, ex administratorum defecta, et imperantem inextinguibile, 2-4; tertio, reipublice perturbationem ex civili et anarchia futuri, 5-7; quarto, Hierosolymam per-

tumque occisuros; quare prædicto vobis quod Titus et Vespasianus in ultionem sanguini Christi eventerunt et succedent Jerusalem. Ita S. Basilius, Hieronymus, Cyrus, Rupertus, et passim veteres. Non ergo loquitur Isaia de excidio Judeorum per Babylonios, ut vult Haymo, sed per Romanos, idque usque ad cap. vi, ut patet ex toto Isaiae discurso et connexione : que enim cap. seq. ait de germine Domini magnifico, de libro vite, de ablutione peccatorum in spiritu iudicii et ardoris : et cap. v, de canficio dilecti et patrueis, manifestum est ex coiuncti interpretatione sententia ad Christum, Christique et Ecclesiæ tempora pertinere. Predicti itaque hos caput quod Deus a Iudeis ob eodem Christi auferet, primo, omne robur, omnesque validi milites; secundo, omne ammonam, et fame tabescant; tertio, prophetam et Prophetas; quarto, senes et principes; quinto, consiliarios; sexto, architectos; septimo, viros prios et spirituales; denique omne lumen S. Scripturæ, omnem religionis cultum, omnem gratiam et favorem Dei. Ex quibus fiet ut Dei ope destituti, Iudei oœci et miseri inopesque consili in suum exitum ruant, utque diro bello, fame et peste venturæ, cedantur et in servitum abripiantur. Ita Patres jam citati.

DOMINUS EXERCITUM AUFERET, etc., VALIDUM ET FORTEM. — Hebrei, validum et validum, aut sustentatore et sustentatricem : ergo fortē est femininum, q. d. Deus auferet a Iudea validos duces, quales olim fuerunt Moses, Josue, Gedeon; et validas ducias, quales fuerunt hebraei, Jael, Judith. Ita S. Basilius. Secundo, solet Scriptura per utrumque genus, scilicet masculinum et femininum, significare universitatem rei, ut Eccl. II. 2 :

nam, ex insolenti contra Deum, et impudenti contra honestum oppositione merito sacuturam, 8-9; quinto, iustorum ab impiis discretionem ac faustum illis, infastant hi evenitam, non solum propero peccata, sed proper principes et pretiales avos, rapaces, imbellies et fieri, quod popularis oppositionis, desiderior simili et deceptioris causa erit, 10-12; sexto, iudiciale actionem que Deus exercitat p^{re}terioribus oppositione infirmorum, 14-15. Deserit feminis penas earum superbiæ, vanitatem et luxuriam oppositis malis castigataria, 16-24, et practici virtutum plurimorum casadem, et hinc basitaurum tract habitatione pro urbis, tum maritorum pro conjugis pinciatonem, 25-26; nec non et vers. 1 cap. seq.

Porro hoc in promptu sit fateri eam doctissimo nostro Interpretæ has predicationes ad excidium Judeorum per Romanos pertinere, et est nobis cum P. Berthiero sententia, non pauca tamen ex his predictionibus etiam tempore captivitatis Babylonicae adimplita fuisse. Enimvero sicut ex lib. IV Act. et Jeremie prophétias manifestavit Natibodus, omnes iudicos, bellatores, fabros et incisores secum adiunxit, Jerem. xxiv, 1, a Josia regisque ad capitularem ultimam quatuor, pene pueros sensi et agnoi ratione parvulos regnum Iuda obtinuisse, ut videre est in cap. xxi Jerem.; gravibus dissensionibus Jerusalem et Iudeam durante bello cum Babyloniam iactatas fuisse, et ultimorum regum rapinis et exactionibus populum vexatum fuisse.

• Cantores et canatrices, » id est, omne musicorum genus; Jerem. vii: « Vox sponsi et sponsæ, » id est omnis nuptialis planus; sic hic *validum et validam*, id est, omne presidium, omne firmamentum. Ita Sanchez. Per « fortē, » amissum aequo ac robustu et potentem intellige. Rict enim dixit Lampridius : Nemo provocare audeat, aut facere injuriam ei regno aut populo, quem intelligit expeditum ac promptum ad vindicandum.

AUFERET, etc., OMNE ROBUR PANIS, ET OMNE ROLER AQUE, — q. d. Deus auferet a vobis omnem comitatum, ut fame et siti pereatis; auferet a vobis quidquid alimento aut munimento esse poterat; inducit sterilitatem et famem. Quare id verum fuerit, patet ex Josepho et Hegesippo, qui docent in obsidione Hierosolymæ per Titum matres pro fame devorasse suos filios.

Nota hebreus. Hebrei enim « robur, » et, ut hebreus est, *פְּנַסְׁךָ misan*, id est fulorum, baculum, scipionem vocant panem, cibum, et omne id quod hominem in vita sustentat et fulcit; hinc panis vocatur *virga vel baculus*, Levit. xxvi, 26; Ezech. iv, 16, et cap. v. 16, et cap. xiv, 13. Sic enim baculus semite *ex*opus incurvum et pendulum, ita panis vitam intantum et deficientiam sustentat. Alii Patres hanc alter explicant, q. d. Auferet robur panis, id est, faciam ut patis vestaret carebo, succo, vi aliendi, sit me evanidus et exsucus, nec famem expletat: sic et faciam ut aqua situm non restinguat. Sic enim Deus etiamnum evanida facta pomum et fructus nascentes in Sodoma. Et sic segetes sepe *vin*missa aurigine facti intus aridas et evanidas.

Allegorice, in eadem obsidione et deinceps usque nunc abstulit Deus a Iudeis panem spiritum, id est primo, veram intelligentiam S. Scripturæ. Ita S. Hieronymus, Cyrus, Haymo. Unde Philo Carpatherius in Caud. cap. iv: « Notandum, inquit, quod robur panis prius dicitur, et possea robore aque auferetur: quia dum gravia dicta S. Scripturæ non perquiruntur, nec fiunt ut mandant, paulatim a scientia decidet mens, ut aliquando vel levia non intelligat. » Secundo, panem Eucharisticum et aquam baptismi. Ita Cyrus et Basilus quem vide : pulchre enim docet quomodo Deus in ponam peccatorum auferat usum sacramentorum. Tertio, omnia charismata spiritualia. Ita Chrysostomus, oratione 3 Contra Iudeos. Sic iam eadem magna ex parte abstulit a Greco, Afris, Syris, etc., olim sanctitate et doctrina florentissimis, quos ob peccata posteriorum permisit in manus Turcarum et Saracenorū tradiri.

2. PROPHETAM. — In excidio enim Hierosolymæ per Chaldeos, inquit Sanchez, pauci fuerunt prophetae, scilicet solus Jeremias. Unde Azarias ait : « Non est in tempore hoc princeps, et dux, et Propheta, Daniel. III, 38. Adit Sanchez, die quoque dierunt Prophetae, quia, si futuri essent, tamen po-

pulos eos non erat auditorus aut curatus, perinde ac si non fuissent. Dicunt enim non fuisse, quod frusta fuit, quod inutile fuit. Si enim medicina non sanet, dicimus nullum medicinam fuisse; si nullum consilium utilitatem, consilium defuisse; si rex sit puer aut stultus, regem non esse. Verum deo Isaiam loqui de exodus Iudeorum, non per Babylonios, sed per Romanos: tunc enim nullos habuerunt Prophetas; neque eam Jesus ille clamans continuo: « Ve Hierosolymis! » teste Josephi, lib. VII. cap. xii. Propheta fuit, sed omnes potius et pertinet.

2. ET ARICULUM — H̄braicum אַרְכָּל̄ osem. tam in bonam partem capi potest, ut significet conjecturam, sagacem et prognosticam, qui ex observatione praeterita causarum, effectuum et signorum de futuris vel arcuatis conjectat, ita accipiunt Septuaginta varientes ἀρικήλον. Vatablus et alii recentiores, quam in malam, ut significet ariculum vel ἀρικήλον, ita S. Hieronymus et alii veteres, q. d. Deus auferet a Iudeis omnia prophetiam, tam veram quam falsam, omnesque prophetas tam veros quam mendaces.

3. PRINCIPES SUPER QUINQUAGINTA — qui quinquaginta militibus presidet, habebant enim Iudei pentacorachos, sicut nos habemus hecatonchachos sive centuriones, qui centum militibus presenti, q. d. Auferet Deus a Iudeis duces et capitaneos, ut non sit inter eos qui possit ducere bellum, et aciem instruere. Bini Epaminondas, teste Plutarchum, dux Thebanorum et Bozorum, moriens suis suscitaverunt conditio eiusa hostibus pacem componeverunt: videlicet enim inter Hebreos nullum esse, qui quasi dux sapienti bello præcesseret; cum ex ergo eripit et desit imperium Thebanorum. Verum est illud: « Formidabilior est exercitus eorum dum leone, quam leonum dum cervo, » uti inquit Chabrias, et ex eo Philipus rex, apud Plutarchum.

ET HONORABILIS VULTUS — qui sua maturitate, gravitate et autoritate aliis presidet, eosque dirigit, q. d. Non erit qui possit labent patre encurrere, sicut modo, scilicet nec oraculo divino, ut Propheta; nec sua autoritate, ut vir honoratus; nec humano consilio, ut senex; nec bellico strategemate, ut quinquagenarius; nec machina mathematica, ut solent architecti; nec sua eloquentia, ut prudens eloqui mystici: licet enim Iudei a Romanis obsecuti contra eorum machinas et conilia eruptions crebras, vix tamen machinas molti sunt, teste Josepho. Rursum machine inutiles eis fuerunt, nec excidium avertire posuerunt, quin urbe et aero Sion munifissima possit sint Romani. Unde non ait, architectum, sed « sapientem de architectis » auferam.

ET PRUDENTER ELOQUI MISTICI — « Prudens eloqui mystici, » ait Hieronymus Prado, et vir plus et pollens doce orationis, qui suis in aliis quasi incognitis divinam furorem sepius et mansuetare possit.

Secundo, et aptius, est is, qui pollet facundia, et gratia et efficacia persuadendi, verbi gratia, discordes conciliandi, iratos leniendi, refractoryos flectendi, improbos emendandi: tales enim in republica sunt necessarii, ut tumultus et seditiones plebis imminentis hoste dissipent et sedent. Unde S. Hieronymus: « Prudens, inquit, eloqui mystici, sive, ut Theodoreton veritatis, prudens incautor; et, ut Aquila, prudens susurrator, est vir eruditus et exercitatus tam in lege et Prophetis quam in Evangelio et Apostolis: qui possit singulas animi perturbationes sua sanare doctrina, et ad integrum mentis statum reducere, dum et scortator recipit castigatum, et ganeq; frugalitatem, et quandam avarus dat eleemosynam. » Hoc eloquium vocatur « mysticum, » tum ex modo, quia mystice, id est aerea et latenter, in animam irripit, eamque flicit: tum ex fine et fructu, quia mysticum, id est spiritualem, motum et conversionem, ac mystica dona et virtutes in anima operatur. Septuaginta vertunt, prudentem auditorem, id est prudentem censem, qui scilicet auditus consilioris aut Prophetis, possit inter homines et malos, inter veros et falsos discernere. Sic enim Propheta uno dicente, alii audiendum et censemant, 1 Cor. xv. 29; et hic etiam censor posset intelligi per prudentem eloquum mystici, id est propheticus, qui scilicet habet dominum discretionis spirituum, ut quasi expertus et peritus prophete, possit genuinam a spuria internoscere.

Nota hic modum quo quoniam res publicae puente Deo, scilicet deficitibus sensim Profectis civilibus et Ecclesiasticis, atque viris probis et sapientibus, qui alio verbo et exemplo dirigunt. Sagaciter dixit auctor Politicus: « Quinque declarant rempublicam bene aut male habere, prius, aedes preecum; secundo, curia; tertio, schola; quarto, forum; quinto, horologium, prout habeat aut male habent et reguntur, ita et res publica. » Sic Carolus V Imperator, dum urbes lustraret, solebat respicere ad horologium, num illud bene dirigerebatur, ad templum, et ad plateas, an mundus essent et composite. Idem tria P. querere solebat: Equis in urbe esset Praetor, Pastor, et Preceptor.

Porro viros sapientes et prudentes esse aurigas reipublicae, atque prudentium esse columnam vite humana censuerunt etiam Gentiles. Plato dixit « beatas fore res publicas, si aut philosophi eas regenter, aut reges philosopharentur. » Philosophi intellexerunt non speculativam et aridam, sed practicam, puta politicam, et economicam et ethican. Euripides aiebat « unum consilium reatum magnam militum manum viceret. » Antisthenes: « Prudenter, ait, est murus tutissimus, et nec collabatur, nec prodiuit. » Architas: « Sicut, inquit, exercitum ducit imperator, gubernator navis, mundum Deus, animam ipsa mens: sic ipsam felicitatem praesentis vite temperat regique prudentia. » Nam, ut docet Isocrates: « Pru-

dents est praefitorum meumissio, caute agere praesentia, futura prospicere et cavere. » Hec enim sunt tria munia prudentiae, quibus servatis, felix erit tam res publica quam vita humana. Quod ergo oculus est in corpore, hoc est prudentia et vir prudens in republica. Quocirca rex vel princeps carens prudentia est quasi cyclops exoculatus, » qui nihil judicatio, sed omnia facit ex phantasie et libite cum tumultu, ideoque infelicitatem reipublice et sibi conciliat. Ita Plutarchus. Vere dixit Politicus: « Plura in summa fortuna auspiciis et consilis, quam telis et matibus geruntur. » Ex adverso: « Omnia, inquit Tacitus, inconsulti impetu copia initia validia spatio languescant; et: Consilia callida et audacia prima specie leta, tractata dura, eventu tristia sunt. »

4. ET BARO PUEROS PRINCIPES — q. d. Non tantum anferunt senes, Prophetas, et prudentes principes, sed pro eis dabo principes pueros, non tam aetate, quam imprudentia, stoliditia et mortibus, putu temerarios, fatuos, imbelles, lascivos, dissolutos. Hec enim ingens reipublica est puer, ut patet Eccl. x. 16. Romae in particu taberne memoriae [ex qua sub nativitate Christi miraculose oleum fluxit], in qua olim veterani et emeriti milites alebantur, haec carnaria litteris aureis inscripta erant:

Roma vetus, veteres dum te rexere Quirites,
Non bonus innatus, nec malus ullos erat:
Defuncti patribus successit prava juvenus,
Cujus consilio precipitata ruit.

De talibus ait Lucanus, lib. VIII.:

Atas Nilici nobis suspecta tyranni est:
Ardua quippe filos robustos exit annos.

Nicomachus Vopiscus apud Vopiscum, in Tacito Imperatore: « Di, ait, avertant principes pueros et patres patrici dei impuberes, quos ad consulatus dandos dulcis, et circuli, et quemque voluptas pueris invitat. » Fingunt Poete Phaeontem puerum a patre Sole petuisse currus ejus ariugationem. Cui pater: « Magna petis, Phaeont, et quia non viribus istis convenient. » Extorsit tamen: ut quantum orbi dedit imperius incendium! Verissime Eccl. cap. x, vers. 46: « Ve tibi, terra, coquus rex puer est! » nimurum et Heroum filii noxe. » Tales pueri fuerunt insipientes et indocili Scribe et principes sacerdotum, ac populi: rursum factiosi illi Zelotes, qui suis temerariis seditionibus et crudibus magis urbem et cives suos perdididerunt, quam Romani, teste Josepho, lib. V et VI Polli. Idque Judeus contigit justo dei iudicio, eo quod ipsi Barabbam seditionis Christo regi gloria prelustrasse, ut ait S. Athanasius, serm. De Passione et Cruce. Sic seculo Anga schismati, quia Pontifici subesse noluerunt, iusto Dei iudicio caput non tantum reipublice, sed et Ecclesie haberunt, primo, hominem lai-

cum Henricum VIII; secundo, non virum, sed puerum Edwardum; tertio, non marem, sed feminam Elizabetham. Annon hec monstra sunt que mirabitur posteritas? annon propria ævi nostri?

Secundo, per « pueros » hos accipi possunt Titus et Romani pederaste, ut mox dicam: his enim dedit, id est puniendos tradidit, Iudeos, sicut rei dantur carifici; licet Sanchez expovet « dabo, » id est predico dancios esse.

Et EFFEMINATI DOMINABANTUR EIS — Nota libidinem et pederastiam principum tam Iudeorum quam Romanorum, puta Titi Iudeorum domitorum, quem Suetonius inter excoletorum greges ponit, et Adriani Imperatoris qui scorum massacra (ut veritatis Aquila) fuit Trajanus; ut eidem Adriano fuit Antoninus, ut patet ex Dionae et Xiphilino in Vita Adriani. Rursum Romanos eo tempore trans effeminalissimos, patet ex Juvenali, salvr. 6. et 7.

Tarpi frigerunt secula lux
Divitie molles, ex.

Hinc consequenter et animo fuerunt non viri, sed effeminati, id est muliebri, timido, infirmi, et pusillanimi.

Secundo, Septuaginta et Theodoreton pro « pueros » vertunt, ἀρικήλον, id est illusores: Hebreorum enim στόλον, venit ab ἀρικήλῳ, id est illudere, detupere. Judeus enim capti a Romanis fuerunt illi, sicut ipsi Christum illuserunt. Ita ex S. Athos et Procopio Leo Castris. Denique « effeminati » sunt γυναικεπάρθενα, id est feminarum imperio subdit, qui ab ipsis et a filiis reguntur. Celebre est illud de pueri Dioclesio dictum: « Biophantus Grecie imperat, » quia ejus pater Grecie imperabat, mater patri, filius matri.

5. ET HIRIET POPULUS, VIR AD VIRUM, — q. d. Ex eo quod pueros et effeminati habeant principes, sequitur quod nec statis, nec gradus ullus servabit ordo, sed sine respectu puer contra se, plebeus contra nobilem, quisque contra proximum suum surgescit. Ita factum est sub Tito; nam, ut docet Josephus, urbs Jerusalem factiosi illis Zelotes, de quibus vers. 4, in tres partes fuit divisa: quidam enim arcem et templum, secundi inferiorem, tertii superiorem pars partum occupaverunt. Ita S. Hieronymus. Hinc discordia est certa ruina imperii; sicut et contrario uno ejusdem est conservatio: « Nulla enim voluntate natio potest ab adversariis perdeatur nisi propriis simulatibus se ipsa consumperit. » ait Vegetius.

6 et 7. VESTIMENTUM TIBI EST: PRINCIPES ISTO NOSTER, — q. d. Singuli dicunt ad singulos dñores, vel honestus vestitos: Tu vestimentum habes pulchrum, et splendidam togam: ergo opes et animum habes: sis itaque princeps noster (1). RUINA

(1) Pallium apud Hebreos habebatur sicut homo apud Orientales, ut vestimentum honoris quo homo uerba servo et a viii plebecula sacernebatur.

AUTEM **SC SUB MANU TUA.** (Est hypallage, q. d.) Manus tua si sub hac ruina, id est fulsi manus rem publicam nostram labantem ac desperatam, ne porrut; at ille dicit: **NON SUM MEDICUS** (non possum mederi tanto malo; moribus hic et infirmis reipublice meam artem, ruina hre meas vires et opes superat, non possum eam fulcire aut restituere. Ita fare Cyrilus. Hoc est quod prudenter monuit Adrianus Imperator. « In eaducentem partem ne inclina », ET IN DOMINA MERA NON EST PANIS, — quem in populum famelicum distribuam, ut ejus fami succuram, cumque sustentem. **PRO MEDICUS**, hebreus est, **אַלְמָנָה chole**, id est chirurgus, qui vulnus obligat. Alludit ad illud cap. 1: « Plaga tumens non est circumligata, q. d. Civitas haec non tam est repubrica quam nosodochia; magis ergo indiget chirurgo (qualis ego non sum) quam princeps et gubernator: nolite ergo me eligere principem. Ita Sanchez. Pro « non sum medicus », Septuaginta vertunt, *νοῦς ἐρι πρίνεψ*; Pagninus, *non ero dominus*; alius, *non ero curator*; Pintus, *non ero ligans*, sumpta translatione a chirurgis; Chaldeus, *non sum dignus ut sim caput aut princeps*. Hinc collige principem sive Presulem esse caput et medium, et chirurum; ac debere non solum subditos justis precepis ligare, sed etiam eorum vulneribus et animi languoribus mederi. Quicunque rex a Grecis vocatur, *Ἄρχω* ab *ἄρχει*, id est medela, pharmaca et sanitas, uti notant Plutarchus et Eustachius, et ex his Lexicon.

Alciatus, *encomia* 143, depingit principem subditorum incolumenti studentem, specie anchorae circumvoluto delphino, qui teste Plinio, lib. XVIII, tempestate praesagitt, et mari a ventis agitato, ac navi anchoram humano quasi instinetu dirigit, ututius figurat. Sic enim studere debet princeps, ne turbetur respublica tempesta bellica.

Monet hic S. Hieronymus vulgus fore ditiones in pastores et principes diligere, non sapientiores, nec aptiores; ac proinde ab eo electos non debere acquirescere ejus iudicio, nisi se parerit cognoscant.

8. RUIT ENIM IERUSALEM (Verba sunt non excusantis se a principatu, sed Prophete, q. d.) Ideo nemo volet suspicere regimen Judee et Ierosalem, quia ipsa ruet et exseindetur. Causam exidi subdit: **QUAE LINGUA EOREM ET ADVENTIONEM EORUM CONTRA DOMINUM**, — q. d. Quia suis verbis maledicis et blasphemis, suisque pravae machinationibus et operibus Deum irritarunt. Num Christum vocarunt deponitacum, vim potorem, Samaritanum, cumque regne ac Apostolos ejus persecuti sunt, et occiderunt.

9. AGITIO VULTUS FORUM RESPONDIT EIS, — q. d. Aperio et intuitus vultus contestanturn ipsos hanc ruinam, hoc excedit meritos esse. Queruntur ipsi rogantique: Quomodo tantum supplicium obvenit nobis? cur tantis malis obrutum? quoctantum peccatum nostrum cladem hanc meruit? Respondet Propheta: Non longe eant, intuean-

tur tantum invicem **vultus** **suo**, ibi agnoscant scriptamque legent causam et culpam suam: perfecta enim explicata impudensque frons respondet, dabitque luculentum processitatis et nequitur eorum testimonium nam vultus loquitor sceleris alii licet omnibus tacentibus: in vulta enim eorum videtur lascivia, arroganta, fastosa, etc.; facies eorum clamat eos turgore superbia, ira, odio, libidine. Unde explicata subdit: « Peccatum tuum quasi Sodoma prediceaverunt. » Idem ait, *Jerem. cap. iii*: « Frons meriticis facta est ubi, nolueristi erobescere. » Id de feminis clare explicat, vers. 16, dicens: « Elevata sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, et plandebant, » q. d. Explicata frons illis dat processitatis testimonium. Viros similes fuisse feminis hic significat, nec est dubium: sceleris ergo in facie insignificant eos hanc cladem esse promeritos. Unde S. Hieronymus non tam plurimam quam sensum reddens, explicat dicens: « Ipsi sua recepero peccata. » Simili modo ait *Jerem. cap. xiv*: « Peccata nostra responderunt nobis. » Et *Osee*, cap. v: « Respondente arrogancia Israel in faciem ejus. » Hebreum **הַכָּרָב haccar** veri potest primo, « agnito, aperito, denudatio, » uti verit Noster, a radice **חֲכֹר nachar**, id est agnitus, cognovit. Secundo, alienatio, q. d. Alienatio et exterminatio vultus, sua facies eorum pallida et lurida, significat fraudes et sceleris eorum. Unde Septuaginta vertunt, *confusio vultus eorum restitit eis*. Tertio, simulatio, fictio, facatio vultus eorum respondit eis: *nachar enim in hitpael, scilicet lietnachar*, significat alium se fingere; igitur se simulare, alienum se gerere: tam enim viri quam feminae, vers. 16, fruant facies suas, et quasi larvam facie inducent: nam se bonos, amicos, justos, castos essent simulantes, cum sint toti illi, scilicet mal, iniurie, fraudulentie, incesti; hi ergo scelerum larve testantur eorum reatum, vocantque eos ad meritam supplicia. Quarto, valde apto *haccar* veri potest, *durties, asperitas, iniquitas*; hanc enim vultus preferantur. Unde R. Jona isti arabice *haccar*, significare duritatem, a radice Hebreu **חַכָּר hachar**, id est ostendit se asperum, impudentem; vultu fuit effronte, et quasi stupente. Ita recentioris aliqui

Nota hebraismum, quo abstracta ponuntur pro concretis: « agnitio vultus, » id est peccata agnita in vultu, que Septuaginta vocant confusione; quia pudorem, presentem et aeternum parvunt: sic timor vocatur res timenda; lans, res laudanda; custodia vocatur praeceptum custodiendum; auditio, res audita; visio, res visa.

Tropologicamente, disce vultus esse simulacrum metus, idque non tantum naturale, sed et supernaturale. Ita sanctus ille Episcopus in *Vitis Patrum*, lib. III, num. 166, in sacra Communione per facies singulorum accedentium videbat et eorum animos: facies enim peccatorum videbat esse nigras ut carbones, et sanguine repletas; facies vero

justorum videbat candidas et claras. Idem videt B. Paulus Simplex ibidem, num. 167. Sequor editionem ultimam nostri P. Hieriberti. Vere dixit Sapient, *Eccles. viii*, 1: « Sapientia homini lucet in vultu eius. » Ratio est, quia mens et sensus vi gent in capite et vultu.

Vere Ovidius:

Huius quam difficile est crimen non prodere vultu!

Et Claudianus:

Frons exprimit preporat pectoris ignes.

Et Seneca:

Vultusque ipsi sceleris truculenti ferunt.

Et idem:

Vultus loquitur quodcumque negas.

10. DICITE JUSTO QUONIAM ERE. — Ab injustis corrumque pena, per antithesis convertit ad justos, eorumque premium; sicut enim illi molurum operum, ita hi ex bonorum operum semine metum fructus gaudii, glorie et exultationis, tum in haec vita, tum maxime in futura. Unde pro *quoniam bene hebreum* est *כִּי קָדְשׁוּ tob*, quod veri potest, *quoniam bona*, id est jacendum et suavisimum fructum adiumentorum suorum comedet. Adiumentiones in Scriptura vocantur studia, machinationes et opera tum piorum quam impiorum. Sicut enim prii student adiuvantem novis modis bona agenti, recte vivendi, et placendi Deo: ita impii student adiuvantem novis voluntatibus, novisque modis se ditandi, se extollendi et placendi mundo.

Septuaginta pro **תְּנִינָה inru**, id est dicit, legemur **תְּנִינָה isru**, id est ligare; unde vertunt, *alligenus justum, quoniam iniutus nobis est*, quasi sint verba Iudeorum volentium Christum capere, ligare et occidere. Ita Adamus.

Pro comedet hebreico est *comedent*; unde S. Hieronymus exponit, q. d. Vos qui lecti estis hunc prophetiam, dicite justo, scilicet Christo, hoc est, laudate Christum, quod bene Iudeos everitor, fecerunt eos comedere fructum suorum iniquitatum. Verum hic sensus auctor est alienior est. Primus ergo sensus genitius est, et Hebreum « comedent, » per syllepsin Hebreis usitatim distributive exponendum est, q. d. Singuli comedent, quisque eorum comedet. Ita *Vatabus*.

VE IMPIO IN MALUM! — id est in malitiam omnem effuso; unde hebreico est, *ve impio male*, vel *maligno!* Ita Vatabus. *Ve* in Scriptura interitum significat tum presentem, tum aeternum, q. d. Et presens et aeterna damnatio manet omnes impios. Secundo, Adamus sic exponit: « Ve impio in malum, » scilicet destinatio! quia nimur a Deo destinatur ad gravia tormenta; ut item sit cum eo quod precessit: « Ve anime eorum! quoniam redditia sunt eis mala. »

RETRIBUTIO ENIM MANUM (id est operum quae sunt manibus), **FIET EI.** — Est metonymia.

12. POPULUM MEUM EXACTORES SCI POLI AVERUNT. — Dedit interna ruine reipublice causam, scilicet peccata populi; nunc dat externam, quam meruerunt eadem peccata populi, scilicet principes et Praelatos avaros, rapaces, imbellis et incurios.

Per « exactores » ergo intelligit principes et magistratus, qui non tam praetores erant quam praeditores populi; item Praelatos et doctores, puta Scribas et Pharisaeos; hi enim avari exigebant plurima a populo, adeo ut tuberent filii negare alimonia parentibus, dicerent *cariam*, id est munus hoc dedicatum est Deo, dandum est Scribas et sacerdotibus, *Marci* vii, 11.

Pro *spoliaverunt* hebreico est *לְנַזֵּם meotet*, id est racemarunt, id est usque ad ultimum pene obolum spoliarunt: racematur enim vinea, cum peracta vendimia, paucelle uva, que hinc inde remanserunt, studiose sursum perquiruntur et colliguntur: sic enim hi populi opes compilabant et deglubebant.

MULIERES (id est mulierosi Scribe, et effeminati Romani) **DOMINATE SUNT EIS.** — Vide dicta vers. 4. Sic autem Poeta, *Ἄγεται, δέ τε Ἀγεῖται*, Achivae estis, non Achivi; et Virgilius, lib. IX *Εὐρεῖται*: « Ο vero Phrygia, neque enim Phryges, » q. d. Ex viris degeneratis in feminas.

Secundo, proprio « mulieres, » id est uxores Scribarum et Pharisaeorum dominante sunt eis, puta Scribis, maritis suis, ut ipse mulieros, et consequentie Judaei ceteri. Sic Cato dixit: « Mulieres regunt nos, nos sentimus, senatus Romanus, Rom orbem. » Est hre ingens plaga. Mulier enim in suo dominatu est impotens, insipiens, avara, exactioresque magnas impetrat ad sui et familiæ ornatum: suaque agit non tam ex ratione ac iudicio, quam ex affectu et libidine, vel ex impetu et precipitatione. Ita Adamus.

POPULUS MEUS, QUI TE BEATUM DICUNT, IPSI TE DECIDIUNT. — Monet populum ex sincera compassione affactu, ut agnoscat se decipi a suis Scribis, q. d. Sacerdotes et Scribe, ob dona et oblationes templa sibi factas, dicunt to beatum et benedictum a Deo: sed fallunt, tegue a lege, a virtute, a Deo, a benedictione et salute avertunt et abducunt: non enim student tuis, sed suis commodis et avaricie; utque suas bursas implant, docent te vani et impia, tuisque peccatis adulterant, omniaque per tua dona et sacrificia ex夥turos pollicentur; sed falso. Deo enim haec dona et ceremonias non placent, neque eum placant; sed id facit contrito et charitas ex corde puro, ac fides, quae per dilectionem operatur.

Moraliter, nota hic quantum malum sit adulatio. Vero dixit Sapiens, *Prov. xxvii*, 6: « Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. » Plato in *Phaedro* « adulatoreum vocat bestiam humano generi pestilenteum, » et in *Menexen* cum ait esse « similem prestigiatori,

quippe qui quocumque latrone deterio, a nobis rationem et iudicium abripiat, immo ipsa Circe crudelior sit et perniciose: ea enim exteriora hominum in bruta transformabat; at adulator suis lenocini interna transmutat. **Secundo**, ut umbras quidquid facit imitatur: si stas, stat; si currit, currit: sic adulator quoquaque te vertas sequitur; si tales, laudat tuum silentium; si loqueris, celebrat et admiratur tuum orationem; si gaudes, fingit se gaudente; si doles, se dolere. Rursum sicut accrescunt umbra, aut decrescente, corpus ipsum nec angetur, nec minitur: sic nec landibus meliores sumus, nec detractione deteriorius. Hinc Antisthenes, teste Laertio, cundam dicent: « Multi te laudant; » respondit: « Quid mali feci? Censebat philosophus illa turpe esse a turpibus laudari, aliae a caeca et temeraria multitudine celebrari. **Tertio**, Plutarchus, opuse: *De disret. adulatore, et amici*, « adulatorem vocat patre et virtutis inimicum » Diogenes, « adulatorem vocat metallum laqueum; » Epictetus in *Eukhrid.*, adulatores comparat corvis. Nam ut illi mortuorum oculos, sic adulatores vivorum animos ac mentes perdunt et exceantur. **Quarto**, adulatores similes sunt heliofropi herbe, cuius est tanus amor solis, ut cum ipso circumagatur, et quoquaque se verterit sol, eodem flectat cœmen; noctu etiam, tamquam desiderio solis, contrahit florem: sic gnathones se regibus et populo per omnia accomodant, eorumque vitis applaudunt. Quare Agestulus rex Lacedaemoniorum dicebat eos insectando esse, non secus quam proprie vite insidiosos.

Et viam gressuum tuorum (vitae tue rationem, statum, salutem, et felicitatem tum privatam, tum publicam) **DISSIANT**. — Omne enim metum mali, hostis et excidi tibi adiungit, ut securus obdormis in peccatis, et obiviris ab hoste imminentie; dicunt enim, ait Jerm. cap. vi: « Pax, pax; et non erat pax. » Hec enim est causa, cur Judei traditi Chaldeis, scilicet quia, ut dicit *Thren.* cap. ii: « Profecta tui viderunt tibi falsa, et stulta, nec aperiebant iniuriam tuam, ut te ad peccatum provocaret. » Sic moraliter peccator, qui omnem metum seponit, qui misericordiam tuam ne agnoscat, et non timet evendit malorum vindictam, nec se supplicias eternis obnoxium cogitat; hic plane dissipat gressus suos, et pronus in omnia mala tam paene culpe ruit; qui enim deum timet, in via salutis pedes ponit, iuxta illud *Psalm.* cxvii: « Beati omnes qui timunt dominum, qui ambulant in viis eius. Qui sine timore est, non poterit justificari, » Eccl. cap. i, vers. 28. Unde ut tam proceros quam populum ad timorem exicit, dat stimulum dicens:

13 et 14. **STAT AD JUDICANDUM DOMINUS** (loquitur proprio de iudicio, non extremo et universalis, seu iudeorum proprio, quod exercuit in excidio per Romanos, etiam) **CUM SENIBUS POPULI**, — id est

contra senes sive senatores populi, quos ante vocavit « executores », eos scilicet juste puniendo, et occidendo, vel captivando, eo quod injuste opresserint populum, eumque decepserint. Ita S. Hieronymus.

Nota: — Senatores vocantur « senes », quia senes esse debent maturitate, sapientia et probitate; ideoque senes aetate solebant et solent deligi in senatores: senes enim juvenibus sunt maturiores et sapientiores.

Alli exponunt, q. d. « Cum senibus », id est cum Patriarchis, Prophetis et Apostolis veniet Dominus ad iudicandum populos.

VOS ENIM DEPASTI ESTIS VINEAM MEAM. — Vos, o Scribe et Pharisæi, qui debebatis esse custodes vinearum, id est Synagogæ, sive populi mei, eam depasti estis, spoliando eam bonis suis. Septuaginta vertunt, *combussisti*: utrumque enim significat Hebreum צב char, q. d. Vos causa fuistis, eurusalem exscinderefut et combureretur a Romanis.

13. **QUARE ATTERITIS (sensim absunitis) POPULUM MEUM, ET FACIES PAUPERUM COMMOLITIS?** — id est macte et inedia attenuatis et deficeris, ut ait Amos, cap. viii, vers. 4. **Secundo**, pro « commolitis », *Vatablus* vertit, *colaphis colabit*; aliis, *contunditis*; Septuaginta, *confunditis*, q. d. Ignominia, verbis asperis, quin et pugnis afflictis et affligitis pauperes. Pauperes hie tum quoquis accipe, tum maxime pauperes Christi, puto Christi discipulos et Apostolos; de his enim cœsis a concilio ait Lucas, *Act. v, 41*: « Ibi gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. »

Hec sibi etiamnum dicta putent principes et Prelati; quin et Ecclesiastici, qui bona Ecclesia in suo luxus aut veneras absuntum.

16. **PRO EO QUOD ELEVATE SUNT FILE SION**. — A viris et principibus transit ad uxores et filias, que ut pretiose se ornarent, viros fecerunt executores compilatoresque pauperum, quorum ipsa sadore sanguine ad lasciviam comptar luxurias, aut et splendebant. Taxat tria mulierum, maxime puellarum, vita: *primum*, est superbia; *secundum*, procavia; *tertium*, libido. Superbum significat « elevate », q. d. Ut viris eminenter, et ab omnibus spectarebant, subiciebant sibi cothurnos; ut iis proceri incederent, et quasi regime aut deriquidam esse viderentur.

ET ANDULAVERUN ETENTO COLLO. — Superbissime cervicem exleenderunt, instar grumi, vel cyornorum: habitus hic est insolens et procaecus.

Et **NTIBUS OCULORUM IRANT**, — obliquando oculos, oblique scilicet oculum jacente in juvenes et amasios, et petulantem eis adiunctando, quod illici et meretricis ferrissimum est signum, ait S. Chrysostomus: « Tactus, jact, nutus, sibil moriture virginitalis sunt principia, » inquit S. Hieronymus in *Vita S. Hilarius*. Recte S. Basilius hasce feminas comparat basilisco; quia ute-

Prælia et basi-
licæ **sostomum**, hom. 27 in illud *Math.*, v. 2: Qui viderit mulierem ad concepcionem eam, etc. » Chaldaeus vertit, *stibio linitis oculis ibant, et crinitus circumvolitus, et pedibus suis provocantes*, quod Noster vertit, « et plandebant. »

**Plauden-
tibus
quanta-
pliciter
Prime** **ET PLAUEBANT**. — Id est vestibus sericis inter se, et ad pavimentum allis sonitum edebant; ut significaret se sericis vestri. Hebreum enim צב taphaph videtur significare concursum et strepsum vestium, qualis esse solet ab eo texu serico, quem inde vulgo *tafetas* vocant (1).

Secunde, ali Hebreum taphaph vertunt, tympanizabant, ibant pulsando tympanum; ut faciunt pureri in dedicatione et nuptiis. Hebreum enim צב taphaph significat tympanum. Ita Vatablus.

Tertio, et proprie, « plaudebant », id est incedebant molli moto, frasco incessu, et suppositione, quasi triduum; ut in chori ferientur. Unde Virgilius: « Pars pedibus claudunt chorœas. » Item puerorum, quorum proinde gressus hebraice vocatur צב taphaph, *Ezech.* ix, 6.

Quarto, « plaudebant », id est excitabant somnum crepitaculorum, inquit Vatablus; sic enim compili juvenes et puellaris novis et crepitantibus calceis et crepidis incedentes esse ostentant: et forte haec calces adbebat crepitacula et cymbala; haec enim mollem Gabiniun calceis suis addidisse festatur Cicero in *Pisonem*.

Quinto, « plaudebant », inquit Sanchez, id est marginarum, in calcis collisione, sonitum edebant; nam id fieri solitum docet Plinii, lib. IX, cap. xxxiv: « Tunc, inquit, cratula appellant, cum sono quoque gaudent, et collisa ipso marginarum, affectantique jam et pauperes, tactorem feminæ in publico unione esse dictantur. » Ubi dicit sonantes has marginarum feminæ esse pro licitoribus; quia sicut licetores precedentes submovent turbam, significantes adesse consulem: sic marginarum sonus significabat adventare nobilem heroinem: ut ipsi ab omnibus de via decederent.

ET CONFOSITO GRADU INCEDEBANT, — pompaice ad moxieum et elegantiem concinnato grossu incedebant: forte etiam ad calcorum seu cothurnorum solearum gerabant clavos capitatos interpunctos eo ordine, ut terrena cum sonu impressi signa quedam amatoriam relinquerent. Ita ex Clemente Alexandrino, lib. II *Pedag.* cap. xi. Sanchez.

17. **DECALVABIT DOMINUS VERTICEM FILIARUM SION,**

(1) Hebreus, *streptum crepitaculorum exstant*, sive quis in pelibus ferunt ornamentum cui affiguntur timoribus, sive quis iuxta alios in pelibus ornantur ornamenti instar squamuarum facti. Et revera ex viorum relationibus constat nobiles matrons in orientalibus paribus, usque in hunc diem, pedum malleolos annulis circumdat, qui canens arcus inter utramque pedem revincti sunt, so fine at gressus breviores et inter se sequales fiant, quod incedendi genus quandam molitionem et affectionem sciat in circumdato latere, ut percutient.

— q. d. Haec superbiam Sionarum libidinem praenit Deus maxima earum ignominia; ut sollicit præcipuum earum ornamentum, puta capillitum, tollat et decalvet; idque primo et potissimum, per hostes Chaldeos; hostes enim solent captivos decalvare. Unde Septuaginta pro פְּנַבְּשָׁא sippach per sin, id est « decalvabilis », legentes פְּנַבְּשָׁא schippach per schin, ancillas faciet, vertunt, humiliabit dominatrices. Rasura enim et decalvatio erat habitus bellatorum, indeque servorum et servarum, etiam apud Gentiles. Haec de Scipionibus dictum :

Sub quorum titulis Africa tonsa jacet.

Secundo, a Deo, qui caput hoc gloriosum superbaram periret justa pena, scilicet alopecia, tinea et lepra, qua non modo capillis, sed et carnis caput nudabit: hoc est enim sippach, per sin.

Addunt alii *tertio*, eas decalvandas ab onere et pondere, quod assidue in capite gestabant capti-va: sic enim milites Nabuchodonosor, comportantes onera ad expugnationem Tyri, habuerunt caput decalvatum, et humeros depilatos, ut ait *Ezech.* cap. xxix. Quantum feminæ ornamentum (in quo proinde ita sibi placent) sit capillitum, et quanta deformitas calvatum, docet Apuleius, lib. II *Metamorph.*, et ex eo S. Ambrosius, libro VI *Hexam.* cap. ix: « Si, inquit Apuleius, cuiuslibet eximie et pulcherrime feminine caput capillo pollaveris; licet illa exco dejecta, licet omni gratianæ choro stipata, et tolo epididymum populo comitata, et balteo suo cincta, cinnama fragrans, et balsama rotans, calva processerit, placere non poterit. » Huc spectat Ovidius :

Turpe peccus mutillam, turpis sine granine campus
Et sine fronde frutex, et sine crine caput.

Et DOMINUS CRINEN EARUM NODABIT. — Pro crinē hebreice est תְּרַב pat, id est angulum, puta comam; quae ad angulos frontis est, et artificiose crispatur, in qua maxime superbunt juvenes et pulcherrime. Alii pat vertunt nates, q. d. Quae longis vestibus incedebant, suaque syrnate vererant humum, jam quasi ancille et serve curti incedentes vestibus, ut partes verendas viri contigerant. Sic ait Isaias, cap. xx, vers. 4: « Minabit rex Assyriorum capitivitatem Ægypti, etc., discalceata, discoperti natibus ad ignominiam Ægypti. » Sic filii Ammoni servis David vestes usque ad natibus preciderunt.

Tertio, ali pat vertunt partes pudendas. Unde Septuaginta vertunt, ἀναστήσεται οὐρανούς στέπα, revelabit ignominiam earum, q. d. Deus filias Sion per Chaldeos nudabit, nudasque exponet lis ad ludibrium irridendas et violandas; hoc est enim quod lamentabatur Jeremias, *Threnos*, v. 2: « adulteries in Sion humiliaverunt. » Aut, ut alii, q. d. faciet Deus, ut filie hec patiente menstrua, et sanguinis prefluvium, ut obscura illa sanguinis iluvie defendat calcum ornamenta.

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. III.

18. ORNAMENTUM CALCHAMENTORUM. — Septuaginta ex Hebreo addunt και τοις μονιμούσιοις, quod ait finitimas vestes, ali reticulos et cincimis vertunt. Cum Sanchez sequor S. Basilium, qui, νομίζειται, ait sunt ea ornamenta, quae assuta sunt extreme oritur vestum; aut ex ea pendunt, qualia sunt fintinacula, et mala punica, que ex tunica Pontificis pendebant; eaque forte haec superbae femine saerilege in sua ueste imitari voluerunt.

LUNULAS. — Erant monilia corniculata instar luna, haec vel in capite, quasi diademata, vel in collo, vel in ueste gestabant (1).

19. MONILIS. — Monile ornamentum guttis est, quod ex collo pendet; ita dictum, quod admodum virtus: olim enim ob aliquod insigne facinus donabant monili.

ARMILLAS. — Sunt brachialia, sive circuli et catenula ornantes brachia: dicuntur armillae ab armis; quae olim humeri cum brachii vocabantur armis.

MITRAS. — Sunt uestes, vel lascie hyssine capit, gemmis et bracteolis aureis tremulisque colluentes. Hebreum מִתְרָה redol significat quoque *venena*, idque apposito: nam, ut ait S. Hieronymus, « si vir aut mulier se oraverit, et vultus hominum ad se provocaverit; et si nulius inde sequatur clamnum, iudicium tamen patietur eternum; qui venenum altilit, si fuisse qui liberaet. »

20. DISCRIMINALIA. — Sunt instrumenta ad discernendos et segregandos capilos, itemque ad eos torquendos et crispandos, puta calamista; aut, ut Lyranus, pectines. Secundo, Sanchez, discriminalia, ait, sunt vittae, fasciae et tenie; que capilos in cirros et plocamis discriminant, et ita discriminatos conservant, sustentant et illuminant, que vulgo crinalia vocantur: quod genus exceldenti casiarium Juvenalis appellat *edificare aput*, et Nazianzenus ποργύρια κεφαλιά, id est *torri- car caput*, seu in turris similitudinem attoller. Tertio, S. Hieronymus, *Ezech. xxiv, 17*, Hebreum מִתְרָה pectoris verit coronas: illis nobiles et dicitur a plebeis discriminabantur.

PERISCELIDAS. — Sunt armillae tibiarum sive pedum, inquit Chaldeus. Dicuntur *Periscelidas* a γένει et σεκέι, q. d. Circa tibiam.

MURENLAS. — Murenlas sunt torques sive catene flexuoso ex auro; cum scilicet ex eo in virginis lentescente, quadam ordinis flexuoso catena contexitur, inquit S. Hieronymus ad Marcell. Hebreia vocantur κυρωνίς κισιρίν, id est colligations. Vocantur murenlas a murena pisce, quia quis ad instar ex auro et argento virgatas et varie-

(1) In Oriente, mulieres de collo penile ornamentum flexuoso ex auro; cum scilicet ex eo in virginis lentescente, quadam ordinis flexuoso catena contexitur, inquit S. Hieronymus ad Marcell. Hebreia vocantur κυρωνίς κισιρίν, id est colligations. Vocantur murenlas a murena pisce, quia quis ad instar ex auro et argento virgatas et varie-

gate orbicularant, et cingunt collum; vel potius immum brachium, sive carcum. Ita S. Basilius et Pollux interpretantur Grecum φύλα, quod habent Septuaginta. Vide et de his Clementem Alexandrinum, lib. II *Pedag.* cap. XII.

OLFATORIOLA. — Sunt myrothecia, sive pyxides perforate et ocellata, que odores suos, et suaves halitus per foramina sua exspirant. Unde hebreia vocantur *donum anime*, id est halitus. Sanchez per *donum anime*, intelligit vase, in quibus feminine domi servabant unguenta, quibus mensam, lectum aut uestes aspergabant; quale fuit alabastrum S. Magdalene, quo ex fratre effudit unguentum super caput Christi; quale et habuit meretrice illa dicens *Proverb.* vii, 17: « Aspergit *cupido* meum myrra, et aloë, et cinnamomo (2). »

INAURES. — Sunt circuli aurei, vel argentei, qui eum gemma ex aere dependent. Inaures primo adhibiti sunt, ut essent amuleta aurum contra incantationes; inde enim hebreia vocantur מַחְשֵׁבָת *lachashim*, a mussington: sed exinde in ornatum et delicias abierunt. Si et annuli, qui primum a Prometheus ignominies, ut est in fabulis, nunc honoris causa gestantur. Haec Hyginus in *Prometheo*, et ex eo noster Sanchez (3).

21. GEMMAS IN FRONTE PENDENTES. — Usque hodie inquit S. Hieronymus in *Ezech.* xvi, inter centros ornamenta mulierum solent aurei circuli in os ex fronte pendere, et immixtere naribus. Unde Theodoretus veritatem inquit, id est ornamentum nasi: « et hoc significat hebreia מִזְמָעָנָה *neseem*. Alii proprie intelligent gemmam, vel annulum nasum perforantem, et ex eo pendenter, qualiter gestant nonnulli Indi. Sed hoc barbarum est et invenustum (4). »

(2) Juxta Chardini, mulieres in Perside ad collum suspudent pyxides odorestrans vestes, sicut nostre in manu tenent lagunculas liquidis odoribus platas.

(3) Hebreum verbum quod S. Hieronymus per *inaures* reddit, *incantationem* significat, forsan ex quod mulieres illis ornantem contra impredicationem et incantationem prestita ares presumunt, deinde etiam orantur. Amuleta vocantur, vel gemmas vel membranulas variis characteribus et signis superstitiosis conservant, et inter ornamenta etiam mulierum Hebreorum reperiuntur. Apud Arabes, mulieres parvum serpente a collo dependente inter ubera super pectus eodem fine portabant. (S. Clementis Alexandrinus *Pedag.* lib. II.)

(4) Quamvis istud ornamentum genus barbarum et inventum nostro interpetri videatur, attamen doctor Jahn, in *Archologia biblica*, tom. II, plurium vistorum relationes adducit, qui affirmant in quibusdam Orientis regionibus, mulieres sibi nares perforare, et annulum vel circulum aureum inserant, ex quo gemmula pretiosa dependet. Idem constat ex Pietro della Valle, *Itineribus*, tom. I, epist. 17, ut videtur est apud Lovi in annotationibus ad cap. in *Isai.*, et ex Samuel Boderi, qui in opere cuius titulus: *Oriental customs*, in annotatione ad vers. 41 cap. in *Proverb.*, post aliam Harrer et Chardini testimonia, ipsi referunt mulierem fore javanesem vel mulierem in Arada sive in Perside vivensem, que narua sic perforantur habent. Porro si haec ornamenta species ut antiquissima in Arabia obtinebat, difficile est eam a mul-

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. III.

22. MUTATORIA. — Nobiles et divites sepe uestes mutant, unde varias habent uestes mutatoria: estique hoc opulentia et lauitissimum signum. Adde, « mutatoria » esse uestes pretiosiores, que raro ad pompa induuntur, ut foris se ostentent, ac statim et domum quis reddit, exsuntur. Sie enim Romanorum uestis domi erat synthesis, foris toga. Unde Septuaginta has uestes mutatoria vocant πεπλούσες, id est prelepta purpura, que Romanis laticevias vocabantur.

PALLIOLO. — Palliolis hisce etiamnum nobiles matrone utuntur, preseruum in itineribus: hec Judeorum erani pretiosa et superba.

LINTEAMINA. — Erant ueste candida et pellucida, quibus pectus, vel femur, vel totum corpus lasciviter ostentabant in convivis et tripudiis. Unde Septuaginta verum: *Laconiae pellucidae*. Laconice enim virgines dicta sunt πεπλούσες, quod nudum furent in incidendo ostendenter. Ita S. Basilius.

ACUS. — scilicet crinales auree et argenteae, que ad speciem gestabantur in capite, quibus capilli dividebantur, et ne rursum diffundire fibulabantur. Audi Martialem.

Tenua ne madidos violent bombycinam crines,
Frigid aces madidas sustineantur comas.

Acus ergo haec non erant calamistra, quibus crispabantur capilli, sed longa et crasse erant acus, quibus crines et caput ornabantur. Ita S. Hieronymus et Isidorus, lib. XIX, cap. XXXI.

23. SINDONES (1). — Hebreia est סינדיון *sindon*, unde Latinum « sindones », inquit Forerius. Ita vocat linas velvelinam, vel popla extima delicatisima et subtilissima, qualia apud nos gerunt virides nobiles ex terra Cameracensi. Septuaginta significat has sindones fuisse tintas purpureo, violaceo et coquino colore. Causam reddit S. Basilius, quod scilicet haec feminine superbæ sicut in aliis, sic in hoc quoque habitum sacerdotalem sacrilegio imitari vellent. Pontifex enim pro toto universo oraturos indebat tunicam ex purpura, byssino, hysseno et coco contextam, ut hisce coloribus quatuor elementa mundi, pro quo orabat, representaret, ut dixi *Ezec.* xxviii, 5. Fuit etiam hyacinthinus iste color, ut et coquino, famosus per ferre mulierum, puta impudicarium: ut iam est conjugatarum, et amoris conjugalium symbolum.

VITIAS. — Hebreia תְּשִׁבְעָה *tsephah*, id est cinctures at tiaras. Ita Forerius et Hebrei: Cedaris, seu tiara erat pileolum capitis rotundum, non

ribus Hebreis non inducunt fuisse, presertim cum Prophetae in crimen virtutum imitari in uestimentis suis nationum violentiam morem. Confirmatur haec sententia vers. 23, cap. xi *Proverb.*: « Circulus aureus in naribus sis mulier pulchra et fatua; » et vers. 12, cap. XVI *Ezec.*: « Et dedit inauram super os tuum, et circulus auribus tuis, » etc.

(1) Et specula. — Mulieres Hebreas Egyptiarum more in manus parvulum ex metallo speculum tenebant. (Jahn.)

acuminatum, quo sacerdotes et pontifices utebantur. Vide hic rursum simius ornatus pontifici.

TERISTRAS. — Vests astiva, ita dicit, quod *teris*, id est inestate, ab astu et cauitate protegunt corpora feminarum. S. Hieronymus sit fuisse pallio, quale habuit Rebecca, et nunc habent feminis in Arabia; pallio, iugum, simplicis levia et subtilia, que non gravant, nec calent, ut sunt nostra bombycinam. Forerius tamen putat theristra fuisse vela capitis: haec enim hebreia vocantur תְּרִיסָה *terisah*, quam vocem S. Paulus, I Cor. xi, 10, vestit, ἔσχος, id est protestum; quia velame in capite feminis signum est eam subesse potestati et dominio viri. Unde Judeorum erant pretiosa et superba.

LINTEAMINA. — Erant ueste candida et pellucida, quibus pectus, vel femur, vel totum corpus lasciviter ostentabant in convivis et tripudiis. Unde Septuaginta verum: *Laconiae pellucidae*. Laconice enim virgines dicta sunt πεπλούσες, quod nudum furent in incidendo ostendenter. Ita S. Basilius.

24. ET ERIT PRO SUAVECOPRE (ex musco et aliis aromatibus) FORTOR. — ex illuvie et sordibus captivitatibus et carceris. Rursum Judeus post Christi mortem naturalis et pecuniaris inest fector; unde Ammannus Marcellinus, lib. II, vocat *festores Judaeos*, additque eos idecir Marco Imperatore gravi fuisse fastidio; et Martialis, lib. IV, epigram. ad *Bassanum*: « Oles, inquit, o Bassa! quod jejunia sabbatariorum, id est *Judeorum*: dicit *jejunia*, quia jejunus stomachus gavem emittit anhelitum. Hunc hereitarum *Judeorum* festorem baptismi elui asseruit *Fortunatus*, lib. V:

Abluter Judeus oles baptisatoe divo.

Ita Sanchez. Unde et Sasecani olim suis infantes curabanti baptizari, ut per baptismum festorem ab eis depellerent; ut patet ex VI Synodo in Trullo, Can. LXXXV, et Baronto, tom. XII, anno Christi 1148.

ET PRO ZONA (aurea et gemmea erit) FUNICELUS, — quo quasi jumenta captiva trahentur in Babylonem.

ET PRO CRISPANTI CRINE CALVITIUM, — quod vel ipse in signum luctus, vel hostes, vel Deus per mortbum eis inducit. Vide dicta vers. 17.

ET PRO FASCIA PECTORALI (qua constringuntur mamille ne turpitudinem ingenerant sua magnitudine, erit) CILICUM. — Hebreia cingulum sacci, sive ex sacco (2). Hebreia jam addunt hic כְּתַחַת צִפְּהָן *tachath tsiphah*, id est qua pro *gulchitridine*, in qua lasciviebant, haec scilicet deformitas reddit a est, ut sit epiphonema.

Forerius vero veritatem, *cinctio pro gulchitridine*, Ki enim verit adiunctionem, a radice כְּתַחַת *tachath*, id est adiussit, q. d. Facies carum, et corpora olim ita pulchra, nunc exesa, consumpta et quasi combusta sunt. Sic enim dicitur Thren. v. vers. 10: « Pellis nostra quasi cibarus exusta est;

(2) Sacculus erat uestis lugubris, mecia nostris simi crassis pannis confectus, et pro manubili habens a ras per quas brachia productebantur.

*Isaia cap. xiii, vers. 8 : « Facies combusto vultus eorum, » Unde Chaldeus hic clare vertit : *Hac vindicta sumetur ex eis, quia fornicate sunt in pulchritudine sua.**

25. ET MOESEBUNT ATQUE LUGEBOUNT PORTA EJUS. — *Eius, » sollicita fierosylome, de qua mihi dilectissima est omnis hie sermo meus, que ac cogitatio et sollicitudo mea. Sis sponsa ait Cantici cap. 1 : « Jejunetur me osculo oris sui, » quis? sponsus, quem amo, et mente revolvo. In verbo « morebunt » et « lugebunt, » est catastrophes : sicut enim prata florida dicuntur ridere; ita portae combusatae, vel desolatae, et cibibus vacue, ipsaque urbs moerere et lugere disiit.*

DESOLATA IN TERRA SEDEBIT. — *Est prosopeopia : loquitor enim de Jerusalem, quasi de matrona afflita : hinc enim in terra morens, et dolore oppressa sedet. Ille Thren. 1, 1, deo a dicitur : « Quomodo sedet sola civitas? Si et Vespasianus numerus existat, in quo Judea quasi mulier sodens ad palme radices pingitur, cum hac epigraphe :*

« Judea capta. »
Est hic locus illustris contra ornatum mulierum et luxum vestium : si enim in Iudeis olim illa Deo appetivum, punitusque fuit totius gentis exilio; quomodo jam displicet et punietur in Christianis? Audi et dice ad ipsum *primo* ex S. Cypriano lib. De *Habitu virginum*, id ipsum documentis ex hoc Isata loco : « Virgines, inquit, compate turpidum fodiatiemque meruerunt; sericum et purpureum induisse, Christiani induere non possunt; auro, margaritis, et monilibus adornare, ornamenti cordis et pectoris periderunt. »

Secundo, S. Basilis, serum in *Divites avaro*, qui opes non in pauperes, sed in luxum uxorum impendunt, sit at : *Primo*, « dum nugas mulier superba et delicia ardet, voluptatis illecebras mariebit; circa margaritas, smaragdos, hyacinthos, aurum, ejus cura noctes atque dies versatur. Secundo, mille assentatores adsum adducentes fullores, aurifaces, unguentarios, textores, discriminatores, qui ex illis imperiis nullo tempore virum respirare sinunt. *Tertio*, nullus mulierum concupiscentiae sufficiens thessaurus, non si et fluminibus fluxerit : gemme aliæ cervini, aliæ colli, aliæ zone, aliæ mamibus et pectoribus ornatis adaptantur. *Quarto*, vir ergo mulierem sequens appetitum, quando anima curam geraf? acut enim procelle dispersunt debiles vires; ita pravi uxori affectus virorum debiles animas corrumpunt. »

Tertio, S. Nazianzenus, adversus mulieres ambofiosas se ornantes : « Nobilibus, ait, feminizant aurum, non purpura, non pigmenta ornamentum afferunt; sed earum ornatus est mortua probitas et elegancia, domi ut plurius manere, colloqui cum divinis oraculis, fuso ac lance operare, ancillis opera mandare, etc. »

Quarto, S. Ambrosius, *Exhort. ad Virg. ejusdem locum*, addicte : « Unde et S. Petrus dixit,

non in plicatu capillorum, neque in tortis crinis, aut auro et argento vel veste pretiosa : sed magis interioris hominis ornamenta feminis esse requirenda, quoniam absconsitulse cordis homo qui est pauper seculo, ipse est locuples Deo; et in *I ad Timoth.* cap. 1 : « Quanto femina hominibus splendidior videtur, tanto magis despiciunt a Deo. »

Quinto, S. Hieronymus, epist. 40 *Vitando contubernio*, nimis ornantes se et ostentantes compar lupanaribus : « Calige (calceus), inquit, ambulantis nigella, ac nitens stridore ad se juvenes vocat; papillae fasciolis comprimuntur; et crispanti angulo angustius pectus arcatur; capilli frontem, vel in aures deflunt; palliolam interdum cadit, ut candidos nudet humeros; et quasi videri noluerit, celare festina quod volens detexerat. Et quando in publico, quasi per verecundiam operi fastem, lupanarum arte id solum ostendit, quod aperie ostensum magis placere potest. »

Sexto, S. Augustinus serm. 18 *De Verbis Apostoli*, sic ait : « Exterioris hominis ornamenta quanto magis appetuntur, tanto sunt interioris majoris detraherentia : quanto autem minus appetuntur, tanto magis moribus pulchris homo adnotatur. »

Sexto, S. Chrysostomus, homil. 30 *in epist. ad Rom.*, « deposito, inquit, vilis feui onus (hoc enim est vestium sumptus), ornatum accipit celestem virtutum. Hic est Ecclesie ornatus, illa theatrorum : hic eccles dignus, ille equis et miliis; illi et mortuorum corporibus circumdat, hic in sola splendor anima, in qua habitat Christus. » Idem, homil. 18 in *I ad Cor.* : « An non censes, ait, cum avari et alii, quos Paulus enumerat, *I Corin.* vi, diabolum similis accumbere? mulier autem ornatas ad libidinem non censes cum eo copre? Si quis contradicat, exuat animam mulierum, que se adeo indecor gerunt, et vicebit plane sceleratum illum diemoneum videntem eis cum eis conjungi et commiseri. » Idem, lib. *De Virgin.* cap. LXI : « Mulier si formosa est, nimis ornatus ejus venustatem obscurat; si deformis, eo turpore reddit ornatus; deformitas enim semper emicat et appareat, ut spectatores mulierem rideant, et ornatum mirerentur. »

Octavo, S. Petrus eremita ad matrem Theodoreti comptam ait : « Si pictor egregius pinxit et imaginem, et aliis plebeis et aliis coloris injecerit, pictor sane excedesset: ita et Deus natura nostrae opifex et pictor iure irascitur, quod eis naturam et sapientiam accusent insciee, ipsunque Creatorem damneth imbecillitatem. Nolle ergo Dei corrumperet imaginem neque tentatis ea addere, que sapientia non dedit; neque hanc adulterinam excoigitare pulchritudinem, que vel pudicitia affert excidit, vel videntibus insidiis. » Ita referit Theodoretus in *Vitis SS. Patrum*, *Vita ix.*

Nono, acerrime hunc vestium luxum insectatur.

Tertullianus, lib. *De Habitu mulierum*, ex quo pauca illustratione decerpam : « Tu, ait, es diabolus janua, tu es arboris illius resinxatrix, tu es divina legis prima desertrix, tu hominem elisti : proper tuum meritum, id est mortem, etiam Filius Dei mori habuit, et adornari tibi in morte est super peccatas tuas tunicas? »

Secondo, « Duplex est cultus feminæ, scilicet mundus mulieris in auro, gemmis et vestibus; et ornatus, quem immundum mulierem convenit die: in cura capilli, cutis, et earum partium corporis, que oculos trahunt, illi crimen ambitionis intendimus. Huic prostitutionis. »

Tertio: « Lapidés et gemmas sunt terre minutaria, qui non domos, non tecla, sed solum hunc mulierum stuporem edificare noverunt. »

Quarto: « Alium de frontibus draconum gemmas erat. Hoc quoque deserit Christiana, ut de serpente cultius fiat : sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius suis cervicibus ornamenti struit. »

Quinto: « Semper abundanta contumeliosa in seipsa est. »

Sexto: « Quis est vestium honor justus de adulterio colorum injuctus? non placet Deo, quod non ipse produxit, nisi si non potuit purpuras et hyacinthinas oves nasci jubere. »

Idem Tertullianus, lib. *De Cultu feminarum*.

Primo, hunc ornatum sit esse Ethniconum.

Secondo: « Non de integræ conscientia venit studium placendi per decorum, quem naturaliter invitatorem libidinis scimus. »

Tertio: « Perit simus vir in tua forma, o mulier! et facta es in gladius illi. »

Quarto: « Vos soli maritis vestris placere debet: in tantum autem placebitis eis, in quantum alteris placere non curaveritis. »

Quinto: « Indignum est Christiano faciem fictam gestare, cum simplicitas indicatur; effigiem mentiri, cui lingua non licet; appetere quod datum non sit, cui studium pudicitia est: quomodo precepta Dei custodiens, lineamenta Dei non custodiens? »

Sexto: « Utinam miserrimus ego in illo die Christiane exultationis, vel inter calceana vestra caput elevans videam; an cum cerussa et purpura, et croco, et in illo ambitu capitis resurgens: an taliter expictas Angeli in nubila sublevent obviam Christo? »

Sepitno: « Ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adiutrix et socia ejus: quo pacto ergo pudicitiam sine instrumento ejus, id est, sine gravitate et se vereitate vestitus, tractabimus? »

Octavo: « Tempus hoc breve est, ait Apostolus, quid ergo illud das vanitati? »

Nono: « Jubet Apostolus ut magnificetur Deus in corpore nostro: magnificatur autem per pudicitiam, et per pudicitiam invenitam competenter. »

Dicimo: « Liceat videlicet pudicam, certe impudicam:

Undevigesimo: « Pudicitie Christiane satis non est esse, verum et videri: ut emanet ab animo in humanum, et eructet a conscientia in superficiem. »

Duodecimo: « Projiciamus ornamenta terrena spei nostras refinacula, si celestia optamus. »

Dicimo tertio: « Tempora Christianorum semper, et nunc vel maxime, non auro, sed ferro transiguntur, stola Martyrum preparantur, Argenti bajuli sustineantur. Prodite iam vos mulieres ornamenti instructae postolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia roborem, depictis oculis verecundia, et spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annentes cervicibus jugum Christi: caput maritis subiecta, et sat ornata eritis: manus laxis occupate, pedes domi figite, et plus quam in auro placibitis: vestite vos serico probatibus, byssino sanctificatis, purpurea pudicicie; taliter pigmentata Deum habebitis amatorem. »

Dicimo, Tertullianum sequitur S. Cyprianus, qui nervoso et eleganter idem agit, lib. *De Disciplina et habitu virginum*.

Primo: « Continentia, inquit, et pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus et ornatus honore pariter ad pudorem. »

Secondo: « Nefas est virginem ad speciem formæ sua comi, aut de carne, et de ejus pulchritudine gloriari, cum nulla sit illis magis quam adversus carnem collectatio, et vincendi corporis ad domandi obstinata certatio. »

Tertio: « Igitur Paulus: Qui sunt Christi, carnem suam crucifixurunt; et quae si concepissentis carnis et vitis renuntiassent proficerit, quomodo in iudeis quibus renuntiaverat inventur? »

Quarto: « Nemine Christianum deceat, et maximæ virginem non deceat, claritatem ullam computare carnis, et honorem; sed solum appetere sermonem Dei, bona in eternum manuera complecti. Aut si in carni sit gloriam, tunc plane quando in nominis confessione gloriatur, quando fortior femina viris torqueatibus inventior, quando ignes, aut cruces, aut ferrum vel testaceas patur, ut coronetur: illa sunt carnis pretiosia monilia, illa corporis ornamenta meritoria. »

Quinto: « Ornamentorum ac vestium insignia, et lemponia formarum non nisi proficiunt et impudicos feminis congruent; et nullarum fere proficiunt cultus est, quam quarum pudor viles est. In *Apocalypse*, cap. xvi, describitur meretrrix illa perdidita, cum qua forniciati sunt reges terræ, amicti pallio purpureo et cocino, adornata auro, et lapidibus pretiosis, tenens poculum aureum in manu sua. »

Sexto: « An vulnera inferri armibus Dei vobis, quibus innocens adhuc infante; et malis sceleris ignara, cruentor, ut postea de aurum escambores et cavernis pretiosa grana dependant, gravis esti non suo pondere, mercum quantitate? »

Septima: « Angeli apostata oculos circumducto nigrore fucare, et genas mandando ruboris inficere, et mutare adulterinis coloribus crinem, et expugnare omnem oris et capituli veritatem, corrupte sue impugnatione docerunt. »

Octavo: « Femina manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit reformare et transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcumque mutatur. »

Nona: « Domini tuus dicit: Non potes facere capillum unum album, aut nigrum; et tu ad vindicandam Dominum tuum vocem, vis te esse potiorem? Andaci conatus et sacrilego contemptu crines tuos incis, » etc.

Decimo: « Non metuis, oro, quae talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscet, et ad sua premia et promissa venientem removet et excludat? increpans vi- gore censoris et iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago haec nostra est; cutem falso medicamine polluisti, crimen adultero colore mutasti; expugnata est mendacio facies; figura corrupta est; vultus alienus est; Deum videre non poteris; quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quis diabolus infecit. »

Undevico: « Vinee vestem, que virgo es, qua Deo servis: vince aurum, que carnem vincis et seculum: nec monilium aut vestium quare ornamenti, sed morum. »

Merito ergo E. Nonnus Episcopus, videns Pelagianum tanto vestium luxu et pompa tollitus urbis oculos ad se rapientem et illicientem, ubertim levit: rogatus cansam dixit: « Due res sunt que me movent: una quidem hujus mulieris perditio; altera, quod ego qui nomen Christianum profiteor, non tantum studio placere Deo vite innocentia, quantum haec mulier turpibus placere cupit hominibus. » Verum orans pro ea, et concionans ita pupugit cor ejus, ut ex ea alteram Magdalena efficeret, videlicet Pelagiam penitentem, cuius vitam et actus mirabilis conscripsit magna fide oculatus testis Jacobus Diaconus ejusdem Nonni: existat apud Surium, 8 octobris.

Et S. Bernardus sororem splendidius ornatam ad se venientem videre noluit: unde ipsa compuncta ex ejus prescripto luxum omnem vestum depositus, quin et conscientie marito monasterium ingressa est, ut habet auctor *Vita S. Bernwardi*, lib. I, cap. VI.

Sed audi exemplum horribile Prætextata, quod refert S. Hieronymus, epist. ad Letam: « Pra-textata quondam nobilissima femina, juvente viro Illynetio, qui patrux Eustochii virginis fuit, habitum ejus cultumque mutavit, et neglectum crinem mundano more puxit, vincere cipiens et virginis propositum, et matris desiderium. Et ecce tibi, eadem nocte cernit in somni venisse ad angelum terribili voce minitatemponas, et haec verba frangenter: Tune aura es viri imperium præferre Christo? tu caput vir-

ginis Dei tuis sacrilegis atrectare manibus? quem jam nunc arcessent, ut sentiant excruciatu quid eceris; et finito mense quinto ad inferna docebas: sin autem perseveraveris in sceleri, et mazato simul orbaberis et filiis. Omnia per ordinem exulta sunt, et seram misere penitentiam significavat interius. »

Audi et Gentiles. *Lycurgus* fucandi artificium Sparta ejecit, idque *primo*, eo quod malis artibus urbem corrumperet: unde tanta *secunda* Sparta fuit mulierum pudicitia, ut adulterium pro incredibili habetur. *Secunda*, ut quis in mores pueri intuens, virtutem in defectu sequeatur, cum uxori quereret; non vero fuco illiceretur. Eadem de causa voluit eas accepi sine dote: item exerceri cursu, lucta, disci et jauci jactu, ut validi fierent, validasque gigantesque proles. Unde Gorgo Leonidae uxori cuidam obiecti: « Vos sola Spartanae maritis imperatis; » respondit: « Soli enim viros parvus. » Testis est Plutar-chus in *Lycurgo*.

Diogenes ad juvenem quendam se nimis ornantem: « Siquidem, inquit, ob viros, infelix es, si ob mulieres, injurias. »

Theophrastus: « Mulier, inquit, nec alios vide, nec ipsa videri debet, praesertim quoniam ele-gantior ornata fuerit: utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est. »

Hyperides: « Domi, inquit, coram viro licet uxori ornare se, ut lubet: ornamenta autem que sumet egressura domum, non ad maritum, sed ad alios spectant. »

Crates: « Ornata, inquit, mulierem quod honestiore facit; taliter vero prestat non aurum, non smaragdus, non coelus; sed quaecumque gravitatis, moderationis et pudoris specimen habent. »

Democritus: « Sermo, inquit, parcus ornat mulierem, et ipsius ornamenti parcerit ei decora est. » Testis est Stobaeus, *serm. 32*.

Audi et poetas. *Terentius*:

Nostri mores mulierem;
Dum moluntur, dum comuntur, annus est.

Ovidius:

Auperim culta, gemmis auroque legitur;
Omnia pars minima est ipsa puella sua.

Propertius:

Quid juvat ornato procedere vita capillo,
Teque peregrinis vendere munieribus,
Naturaque decus mercato perdere vulnus?
Nudus amor formae non amat artificem.

Plautus:

Nequaquam exornata est bene, si morta est male, etc.
Magis meretricem pudorem, quam suram gerere condescet;
Pulchrum ornatum turpes noves pejus como colluant.

Audi reges et Imperatores. *Aurelianii Impera-*

petenti uxori, ut se unico pallio serico uti sineret, respondit: « Absit, ut auro fila pensentur; libra enim auri tunc libra serici fuit. »

Alfonso, rex Aragonum, vestiebatur ut populares: monitus ut regio ornata incederet, respondit: « Malo, moribus et auctoritate meos excidere, quam ademate et purpura. »

Aristoteles, Prefat. ad *Alexandrum Magnum*, ita eum docebat: « Multo pulchrius magisque regium animalium præferre cultum et compositum, quam corporis vestimenta. »

Alexander Severus ait: « Imperatoriam majestatem constare virtute, non corporis cultu. » Idem censul regias matronas contentas esse debere unico pallio auro sparsa, et cyclade que plus sex uenit auri non haberet, teste Lampridio. Hie cuius hodie *vix sufficit* uxoribus negotiatorum.

Augustus Cæsar, teste Suetonio, dicebat: « Vestitus insignis et mollis superbia vestitus est, nitidusque luxurie. » Idem pro concione videns multos palliatus, indignans: « En, inquit, Romanos rerum dominos gentemque togatam. » Adeo studebat priscos renovare mores et vestimenta.

Dionysius, Sicilius tyrannus, filius Archidiarchi vestes splendidas dono misit. Recusavit eas acci-

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit in minis excidit, docetque tantam fore virorum stragen, ut septem mulieres unius viri myrias ambient. Deinde, vers. 2, residues solat, promittens eis Christum salvatorem, per quem Deus eos illuminabit, deducet et proteget instar columnæ ignis et nubis, quæ fuit dux Hebreorum in deserto, et instar tabernaculi, quod suos incolas quasi umbraculum ab astu et pluvia tutatur (1).

1. Et apprehendit septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. 2. In die illa erit germin Domini in magnificentia et gloria, et fructus terra sublimis, et exsultatio his qui saluti fuerint de Israel. 3. Et erit: Omnis qui relietus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem lavaret de medio ejus, in spiritu iudicij, et spiritu ardoris. 5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammandis in nocte: super omnem enim gloriam protectio. 6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab astu, et in securitatem, et absconsonem a turbine, et a pluvia.

1. ET APPREHENDIT SEPTEM MULIERES.—Haec pertinent ad caput preceedens, q. d. In excidio, Jeru-

salem per Romanos, de quo a cap. in huicque egit, tanta erit virorum cedes, famæ et tabes, ut pretes catholicos qui non accipiunt haec magnifica vaticinia de Christo, qui est vera et stricto sensu « germin Domini », sive quia ex alterno genitus est in simo Dei Patri, sive quia operante virtute divina, in simo beatissime Virginis conceputus, Christus est etiam fructus terre, qui in tempore natus est, et matrem habuit de stirpe David.